

վուրդը՝ կիսով հրէական և կիսով սիւրիական, անհանդարտ էր, և երկու ցեղերը քանիցս արիւնոտ կռիւներ ունեցան: Յունա-սիւրիական տարրին առաւելակշռութիւնը հրէայ տարրին վրայ՝ անտարակոյս պատճառներէն մին եղաւ Կեսարիոյ եկեղեցիին առաջ զարգացման: Քրիստոնեայք շատ կանուխէն հոն խիստ բազմութիւ էին և եպիսկոպոսները ազդեցիկ: Զատկի խնդրոյն առթիւ հոն ժողով մը գումարուեցաւ, Բ. դարու վախճանին: Գ. դարու սկիզբը՝ Որոգինէս հոն ապաստանեցաւ և հոն շարունակեց աստուածաբանութեան և մեկնաբանութեան իր աշխատանքը եպիսկոպոսին հովանաւորութեան տակ: Գ. ին սկիզբը, Եւսեբիոս՝ եկեղեցիին առաջին պատմագիրը և Պաղեստինի առաջին աշխարհագիրը, հոն արքեպիսկոպոս ընտրուեցաւ (Տե՛ս Dict. de la Bible, Vigouroux, բառն Césarée du bord de la mer, էջ 456-458):

Յուստինիանոսի օրով (548) Կեսարիոյ Հրեայք և Սամարացիք ըմբոստացան քրիստոնէից դէմ, որոնցմէ շատեր սպաննուեցան. անոնց տուները թալանուեցան ու կրակի տրուեցան անոնց եկեղեցիները և մեռցուցին քաղաքին կառավարիչը: Կայսրը իր կողմէն Պաղեստին զրկեց Ամանտիոս ոստիկանապետը, որ խստօրէն պատժեց յանցաւորները:

Յուստինիանոս կայսեր պատմագիր Պրոկոպիոսի հայրենիքն է Կեսարիան:

Աւելի ուշ այս քաղաքը լքուեցաւ Կոստանդին կայսրէն՝ որ որդին էր Հերակլի, որուն զինուորները տասանորդուեցան հիււանդութեան, թերամարտ կռիւներու և դասալքութեան պատճառներով: Կեսարիան անձնատուր եղաւ Եգիպտի և Մուսուլիանի և դարձաւ իսլամական քաղաք մը (Տե՛ս Guide-indicateur de la Terre-Sainte, Liévin de Hamme, Գ. Մասն, էջ 242):

Եագուպի, Մագուռի, Եագուր և Ապուլ-Ֆեհսա արար պատմագիրները Կեսարիոյ մասին շահեկան տեղեկութիւններ ունին:

Իսկ Նասիր-իւ Սոսրով պարսիկ ճանապարհորդը 1047ին Կեսարիոյ այցելութիւն տուած ըլլալով իր Օրագրութեան մէջ կը գրէ նոյն քաղաքի մասին: